

ROVBLADET

Medlemsblad 4/81
från
HEDESUNDA HEMBYGDSFÖRENING
Tel. 0291/10856

Redaktionskommitté:
Henning Persson - Nancy Gustavsson
Ingvar Lund

SKOLBARN I VINNERSJÖ

Gamla recept

Hårda pepparkakor

1 stop brun sirap kokas upp, sedan det är något afkallnat iröres vetemjöl till en tjock välling, 2 lod pottaska slås i blöt på samma gång i litet brännvin, och låt det stå till dagen därpå, då tages 3 skedblad skirat smör, 6 ägg, ingefära efter smak och göres till en lagom hård deg.

Ovanstående recept är taget ur en handskrivnen receptbok från 1890-talet.

Struvor

1 äggula
2 msk strösocker
2 dl gräddmjölk
2 dl vetemjöl

Ca 20 st

Fritering olja eller kokosfett

Blanda alla ingredienser till smeten och rör ihop dem. Fyll en tjockbottnad gryta med så mycket fett att det kan täcka det som skall frityrkokas. Värm upp fettet långsamt. Pröva att värmen är lagom med hjälp av en bit torrt, vitt bröd. När det puttrar kring brödbiten och den blir guldgul, är det dags att börja friteringen. Se till att fettet inte blir för varmt. Ha för säkerhet skull ett stort lock till hands. Om flottyren skulle råka ta eld, kväver man den med locket.

Låt struvjärnet bli varmt i fettet. Ta upp järnet och låt fettet rinna av. Doppa ner järnet i smeten, håll det över friteringsgrytan en stund så att smeten stelnar lite och fritera sedan struvan guldgul. Det tar ca 1 min. Lossa struvan från järnet med en gaffel direkt på hushållspapper där struvan kan rinna av. Värm järnet innan nästa friteras.

Lycka till med baket och God Jul önskar

Nancy

Den gamla gärdesgården.

När vi alla som nu hunnit in i ålderdomen i tanken går tillbaka till barndomens dagar har tiderna förändrats på många sätt. Då var det en självklar sak att vi redan i skolåldern och kanske ännu tidigare skulle hjälpa far och mor med allt vad vi kunde. Nöjen och lek var det inte så vanligt med när som helst. När mor en dag bad mig gå till skogen och skaffa granris till farstubron hoppade jag högt av glädje. En tjänst som för mig på samma gång var frihetens upplevelse på högsta nivå. Jag var i 8-årsåldern när jag för första gången gav mig ut på detta äventyr. Jag lade in högsta växeln och var på några minuter inne i den trolska, susande skogen. Det som nu först intresserade mig var en vacker, välgjord gärdsgård av kluvna granstänger samt stöter av både gran och envirke, och så hankarna av små granruskor. Även dessa var kluvna för att få rätta formen för sitt ändamål. Jag fick ett infall att springa efter stängslet för att få reda på hur långt det gick in i vildmarken. Jag kunde ju inte komma vilse om jag höll mig intill. Men det tycktes inte finnas någon ända hur långt jag än sprang, och så gav jag upp. Jag vände näsan hemåt igen för att få ihop en ordentlig risknipa hem till mor. Fällkniv från John Fröberg Finspång hade jag i ena byxfickan och ett sockertoppssnöre i den andra, så jag var väl rustad. Att den vackra och starka gärdsgården, som var både rågångsmärke och hägn emot främmande betesdjur var tre kilometer lång i sin linjeraka utformning fick jag veta när jag kom hem. Ja korna gick ju på skogen hela sommaren på den tiden och många år framöver. Dom kom självmant hem till uppsamlingsplatsen till mjölkdays, men det kunde någon enstaka gång hända, att om de hittade rikligt med bete längst bort, att de lade sig och ämnade övernatta på stället. Då var det ingen annan råd än att ge sig iväg i sena kvällen och söka finna dem. Men var fanns dom. Skällan hördes inte så långt allraminst om dom låg. Jag vet av egen erfarenhet att ett par gånger var man hemma med demi soluppgången, vid 3 - 4 tiden på morgonen. Men det var nya tider inom räckhåll. Ett mejeri hade byggts i vårt Hedesunda. **Kossorna** skulle skötas så att det märktes i mjölkspannen och fick därför utbyta storskogen mot vretar och gården hemma vid byn. Gärdesgården i skogen lämnades åt sitt öde, den var icke längre aktuell. Men skogens vilda djur då! För dem var den aldrig till något hinder, utom en gång som jag kommer med längre fram. Älgen tog den i ett sviktande hopp, räv och hare likaså, om de inte föredrog att krypa igenom något hål som ju fanns här och var. Det fanns ingen grind eller annan öppning på gärdsgårdens hela längd emedan den inte korsades av den enklaste skogsväg någonstans till sin ändpunkt. Ekorren fann sitt nöje i att skutta uppe längs efter och kröp lätt mellan stöarna. Men! Pälsjägarna hade satt sina snaror just mellan stöarna och det hände att man fann en strypt ekorre i en sådan galge. Och ännu värre saker. Jag var ute som 14-åring i det vanliga julärendet. Det var alltså

före julhelgen 1915. Men vad hade hänt! En räv med en sax om sitt ena framben satt fast i gärdsgårn! Han hade försökt krypa igenom i ett hål men räven blev på ena sidan och saxen på den andra. Den var för tung att lyfta igenom, och där satt han. Så hördes rasslet från ett par skidor. Det var pälsjägaren som med ledning av spårspöken kom och avslutade det hela. Räven fick sin nådestöt och så gled mannen hemåt igen med räv och sax dinglande på ryggen. Jag tror både snara och sax var förbjudna redan på den tiden. Men hur gick det med gärdsgårn? Jag har velat bevara och besvara detta i följande verser.

Det stod en gärdsgård rak och lång
I stenig skogsklädd mark
Som byggts av välväxt, kluven stång
Och stör båd seg och stark
Det var en verklig friluftsfest
Att följa gärdsgårn åt
Från tiden då den stod som bäst
I skog med fåglalåt.

Så stod den stark i många år
Ett verk av torparhand
Och tidens gnagande förmår
Därvid ej minsta grand
I kyla, mörker eller ljus
Den stod där som en vakt
Omgärdad utav trädens sus
Uti sin fulla prakt.

Men kreatur på skogen gick
De satte in sin stöt
Den var ej mer i bästa skick
Att stoppa dessa nöter
Den hade ju som ändamål
Att bilda laglig gräns
Med tiden fick den stora hål
Ty tidens tand dock känns.

Man lagade och lappade
Där största hålen var
Kontrollen dock man tappade
Snart fanns blott bråte kvar
Och under mina åtti år
Vad är det som har hänt?
Av gärdsgårn finns det knapp ett spår
Blott svaga, små fragment.

Men längs där gärdsgårn en gång stått
I skogens pelarsal
Jag än på sista tiden gått
När göken muntert gal
Av fågelsången man ju rörs
Bland rovdjurs hessa skri
Av alla stämmorna som hörs
I skogens symfoni.

Hur är det med vårt folks moral?
Man talar om kultur!
Mot brottsligheter utan tal
Man vet snart icke hur
Ty allskonns osed stöld och rån
Nu sker båd vitt och brett
Och lagarna dem går man från
Som myndigheten gett.

Den fallna gärdsgårn får nu bli
En bild av lag och rätt
Ty i den värld vi leva i
Fördunklas allt så lätt
På lag och rätt man ger ej akt
Får lag raderas ut?
Förlåt mig nu för vad jag sagt
Nu är min visa slut.

Viktor Lund

Mormors Lefnadshistoria (Forts.)

av Matilda Englund.

Flickan befaller sin själ i Guds hand och springer af alla krafter till hon uttröttad måste stanna. Då ser hon björnen sitta kvar på samma ställe, där hon först såg honom, men han röt, så att hela jorden tycktes bäfva. För hvarje steg fruktade hon storligen, men då hon tänkte på den olyckliga systemen kom modet tillbaka och stegen blefvo allt snabbare. Snart voro farorna förbi och öfverlycklig såg hon sin födelseby skymta fram. För att ej bli bemärkt skyndade hon en bakväg hem, men hade dock inom kort en så stor åhörarskara omkring sig, som stugan i backen kunde rymma. Fars- och modershjärtat ville brista af förebråelse och harm då de hörde hur deras fått lida hela sommaren. Dagen därefter reste de dit för att hämta sitt barn. Fru tillfrågade henne då om hon ville stanna och fick ett jakande svar. Men då hon gått ut började Brita bedja sin mor så bevekande, att hon skulle få följa med hem, som hon nu ock lyckligen fick. Men minnet af Helsingland skulle dock aldrig utplånas hvarken ur föräldrarnas eller barnens hjärtan. För modern var det såsom ett sår som aldrig här läktes.

Då ju Stina är den vi vilja följa måste de öfriga lämnas, åtminstone för en tid och vi följa i tankarne den 16-åriga Stina som nu lämnar hemmet i Berg för alltid. I en gård i Berg benämnd "Ollas" hamnade hon först, kom sen därifrån till "Nissas" för andra gången och var där till hennes matmor dog och flyttade då till "Erskars" i Bäck och sen därifrån åter till Berg till "Mångses". Här skulle läsaren kunna tänka, att flickan Stina var en som flyttade hvarje år, men nej, så var ej fallet. Hon hördes ofta på gamla dagar säga: Fem, sex och sju år brukade jag tjäna på ställena. Hur är det nu? Jag hade tre kronor i stanning och fyra i lön jämte en klänning, ett par skor samt en mark ull och några alnar groft lärft för året och det räckte väl till. Då man nu för tiden får blick till denna tid förvånas man verkligen. Tänk hvilket strängt arbete om sommaren på åker och äng, om hösten på logen med slagan i hand från tidigt på morgonen till sena aftonen och sen halva nätter med brännvinsbränningen och dock så ringa lön. Men man skulle tittat ned i deras mångfärgade dalakister, skulle man måhända fått se, att ingen brist var å färde. Förnöjsamheten strålade visst från hvarje plagg, som med största ordning gömdes därinom. Den fulla skedhyllan på locket vittnade också om att brist ej var på goda vänner inom det slöjdkunniga könet.

Vår Stina tycktes dock ej fästa sig för mycket vid dylika bekantskaper. En gång hade hon gjort det men det skulle efter hennes mening aldrig göras om, men "människan spår och Gud rår".

I byn Svarta hade Stina sin barndomsvän Jöns Jons Anna, och hos henne ville hon nu försöka att tjäna. "Ol-Anders" var på denna tid ett ljus i den mörka omgifningen; ty där trodde alla på Gud, och började sitt arbete med bön och slutade ock det-samma med bön. Minnet från denna plats stod för Stina städse som en fyrbåk genom lifvet. Kommen till åren som nu "Källarstus Stina" var, ville hon ock försöka huru det var, att vara hos så kallade bättre folk och flyttade så till prästgården. Men här kunde hon vara endast ett år, troligen till följe af osämja mellan kamraterna. Vår Stina var gammal förständig flicka och tyckte sig ej behöfva krusa för de unga stolta kamraterna och flyttade så därifrån till en inspektor i Brunn som hette Hall. Här var allt mycket bättre. Om hon blott sluppit bli skrämmd af spöken i den dystra fäboden "Olofsborg" hade allt tett sig i en ljus dager, tyckte hon. Men det spökade väl för hvad som efter skulle komma kanhända.

Där kom till Hallens en dag tvänne män som ville träffa Stina. Den ene var strax igenkänd som en kusin från Lillhade vid namn Lars, men Hvem var då den andre? Det skulle inte dröja så länge förrän hon fick veta det. Lars förde ordet och sade, att han kommit just i ärende att skaffa sin granne änke-mannen Lars Ersson från Kulla en duglig kvinna till hushållerska. Vidare framhölls i ljusaste färger, vilken duglig, arbetsam och välmående man Lars Ersson var och huru svårt han nu hade att taga sig fram med de tre barnen sen hustrun dog. Dessutom talades om hans härkomst. Han var bergsmansson från Ofvansjö och kunde både läsa och skrifva som en herre, ty en farbror som studerat till präst hade varit hans läromästare. Lars Larsson tycktes passa till "belman", det kände både Lars Ersson och Stina. Något svar kunde dock ej givas den gången. Fru Hall afrådde Stina från detta vågstycke, men hon, som tjänat sig trött, ej under då hon ju var fyrtio år, tyckte det skulle vara bättre bli hushållerska, därvid skulle det blifva menade hon. Då Lars Larsson kom för andra gången sade Stina ja, och belåten hviskade han i hennes öra, "det är en riktig karl, må du tro."

Efter friveckans slut i november 1848 flytta den nya hushållerskan till Kulla. Icke så liten packning tycktes hon äga. Ja, de som lassade af flyttningslasset sågo till sin förlägenhet

äfven en lie och en harv i detsamma. Inte var det vid Lars Erssons som Stina föreställt sig, och Lars hade varit allt för överdriven. Fattigdommen lyste ur säng- och klädschåp och barnens rock- och klädningsarmar tycktes genast behöfva en reparation. Modet svek dock ej den nykomna främlingen. Så fort som möjligt grep hon sig an verket och inom kort hade hon förvandlat hela huset. Det visade sig alltför väl hvad Stina dugde till. Lars Ersson visade och vad han kunde. Han odlade och bröt sten och arbetade som en björn och den 20-årige sonen Erik hjälpte till.

Året begynte snart skrida mot sitt slut för Stina men på flyttning tänkte hon ej men dock på något annat. Hon, som bestämt sig för, att lefva ensam sina dagar genom lifvet, skulle nu ingå äktenskap med Lars Ersson. Han hade ju gård och grund och var dessutom en duktig arbetskarl, visst tog han sig en och annan gång en tår för mycket, men det var ju ej så farligt, resonerade Stina. Det värsta var att åtaga sig barnen, flickan Greta nyss fyllda tolf år och Lars den lille ostyrige åttaåringen, men kommer dag, kommer väl råd, tänkte hon. Inte var det precis kärleken som spelade hufudrollen här, nej "kolar-torpet" var det öfvervägande.

Brölloppet stod snart mellan de gamla tu. Ingen guldkrona hade bruden men hennes obefläckade kvinnooskuld var mera värd.

Alla dagar blefvo ej bröllopsdagar. Det smög sig många små räfvar in till Lars Ers som gjorde lifvet bittert mer än en gång. Lasse och Greta voro ej de bästa barn och styfmodern ej heller den bästa. Stackars Lars Ersson, hvelka förhör han måste ha hvarje kväll! Ej var det så gott att vara en rättvis domare.

En fridstiftare var dock äldste sonen och nog hade han lön därför af sin styfmoder.

Wälmåga rådde utom och inom hus. Fliten var en stor orsak därtill näst Guds välsingnelse. På Larsdagärna visade Stina hvad huset hade att bjuda på, då var hela grannslaget bjudna på namnsdagskalas hos Lars Ers i Kulla.

På våren 1851 beskärde Gud åt makarna en dotter den enda de fingo. Hon blef som en liten tomte eller rättare hemmets sol-ljus och trefnad. Här fingo far och mor något gemensamt att älska och genom detta drogs och deras hjärtan närmare varandra. Äfven halfsyskonen skänkte den lilla i vaggan sin syskonkärlek. Hon log dem till mötes med oskuldens ömmaste blickar, och säkert rådgjordes om, hvad hon borde heta, hon som skulle sprida sol-

ljus i hemmets värld. Då kristningsdagen kom var det bestämt. Anna skulle bli hennes namn, detta endast var nog.

Ären gingo och Anna växte upp som en späd lilja, hvilken ej utan solljus kunde frodas och blomstra i hemmets örtagård. Ack, där syntes himlen ständigt så mulen, blott då och då ljusnade det upp då far innerligt kysten sin rosenknopp och då mor visade en glad min, men nog voro stunderna flera då tårarna runno strida utför barnakinden och hjärtat sved såsom det kan svida som sårats af ofridens hvassa pilar. Huru gärna hade hon ej önskat se sin mor och far älska hvarandra så, som Färnströms gjorde, där hon så ofta var i tillfälle att se paradiset's frid.

Nu skynda vi ifrån Kulla öfver Dalelven och bort till Berg med tankarna till den lilla kända stugan, Stinas barndomshem. Där sitter mor Ingeborg ännu omringad af en munter barnaskara. Brita är gift och det är hennes små, som jubla kring mormor. Men Nils Olsson, hvar är han? Jo han, har för några år tillbaka gått till den sista hvilan, dock först sedan han lärt sig inse sin stora bristfällighet såsom make och fader. Dottern Anna bor i Harf med sin man och tre barn med fattigdommens börda hvilande tung på sina skuldror. Så gestaltar sig lifvet för dessa båda systrar. Stina hade det bäst om man ser lyckan efter ägodelarna. Det hände således ej så sällan att mor Ingeborg färdades till Kulla för att hjälpa till med spinning och dylikt, och dessa dagar var högtidsdagar i Annas ögon. Tänk att äga en så snäll mormor, som alltid uppmanade modern att vara snäll mot Liss-Anna. Den gamla orkade dock snart ej arbeta så mycket och lämnade Kulla för att resa åter till sin dotter Brita. Men ack, pröfvotiden var ännu ej ändad för mor Ingeborg, ännu skulle hon få smaka lifvets bitterhet ehuru den grånande hjässan bar vittne om möda, strid och tårar. Då hon för sista gången lämnar Kulla för att resa hem, ser hon, jämte Brita och hennes man redan på avstånd att en stor olycka inträffat därhemma. Den ståtliga byn Berg var försvunnen med sina storartade bondgårdar. Hvad hade väl hänt under deras bortovaro? Jo elden hade härjat och lagt allt i aska. Vid åsynen av detta svimmade den gamla. Det var för mycket för mor Ingeborg. På åkrarna sutto de husvillan med sina barn omkring sig och gräto skådande ut öfver askhögarna. Måne den lilla stugan och var borta? Nej, den stod verkligen kvar, men uthusen voro nedbrunna. Barnen hade i förskräckelsen sprungit bort och ej en matbit fanns i huset. Gud hjälpte dock, som alltid förr, och det gick igenom äfven detta svåra slag. Någon tid efter sjuknade mor

Ingeborg och låg sängliggande i många år seende fattigdommen omkring sig. Ja, hon slutade ej sina dagar förrän 1862 och sade då de sista dagarna, att då hennes stofthydda skulle bäras ut, då skulle de sjunga den psalmvers: Min jämmer nu en ända har, från världen jag mig vänder o.s.v.. Hennes lefnadstid var åttio-sju år.

Då jag nu följt mor Ingeborg med min skildring ända till grafven kom jag för långt framåt med afseende på Lars Ers i Kulla, och måste nu taga några steg tillbaka för att komma på spåret igen. Lilla Anna har nu börjat gå i skolan ty hon är sju år, yngste sonen går och läser för prästen och Greta har redan flyttat bort för att tjäna. Erik håll på att söka ett stöd för lifvet, och om ett par år har han funnit en passande maka från Oppåker. Mor Stina fick nu hjälp. Ja hon fick med ens lägga ifrån sig hushållsbestyren och stiga åt sidan, men hon gjorde det visst ej så gärna. Nog blef det små hopatag ibland när hon tyckte att allt gick på tok. Lars Ersson och Stina bodde tillsammans med de unga och Anna blef, ehuru endast nio år, pigga åt sin svägerska. Skolan måste hon lämna och i stället bli barnpiga åt lilla Stina. Denna tid var en tåretid för den lilla, hon blef mer än en gång i vägen, helst som barnaskaran ökades. Så gingo åren och snart blef hon femton, då hon gick och läste för prästen, och sedan?--- Jo, sedan måste far och mor skicka ut sin flicka i Världen för att tjäna. Första platsen blef Gundbo, där hon fick det allt annat än bra. Därifrån kom hon till Hade Herrgård under vilken föräldrarna varit torpare. Äfven där fick hon mer än en gång känna, att hon var pigga. Hon hade dock nära hem och kom en och annan gång och hälsade på mor och far, som då blefvo så glada. Då året var ändat kom hon till Önn till bror Lars, som där blifvit gift och nu var bonde, där var hon i två år, kom så därifrån till en annan gård därstädes vid namn "Per Jöns". Just ej så mycket af betydelse hände under dagarnes lopp. Himlen var stundom mulen, men stundom klar också, ty vår Anna hade knutit bekantskap med en bygosse som hette Knapps Jonas och han var för henne såsom en varm solstråle.

(Fortsättning i nästa nummer)

DRAGNINGSLISTA

I Hembygdsföreningens lotteri 1981
utföll vinst på följande nummer:

124	1161	2040	3057	4022
205	1265	2311	3102	4186
377	1393	2393	3207	4193
379	1496	2500	3247	4602
422	1534	2503	3366	4694
543	1642	2504	3542	4721
748	1681	2596	3623	4769
801	1710	2617	3714	4791
885	1834	2622	3928	4913
980	1868	2651	3990	4930
1157	1981	2715	4011	4947

Vinnarna underrättas

TRETTONDAG JUL Kl. 14

som vanligt
i NTO - lokalen

JULTRADITIONER

Kjell Hallkvist, Landa, har berättat, att det för honom blivit tradition att besöka julottan. 26 år i följd har det blivit. Ett år sov han över och ansåg sig ej hanna till kyrkan i tid. Då åkte han till Missionskyrkan, där man började en timme senare, så det blev julotta i alla fall.

Om Ni har besökt flera julottor än Kjell, eller om Ni har andra traditioner i samband med julen, så hör av Er till Rovbladet!

Julaftonskväll.

Vi famlat i mörker december lång
Medan tomten prytt sin fåle vid manen
I rymden snart tonar psalmer och sång
Och julljus ska tändas i granen.

Då blir sinnet vekt när smågranar klädes
I nysnön därute till tomtar och troll
Ingen för mörkret i julkvällen rädes
Barnen de leker i kväll utan groll.

Rune Ekman

R E S O R 1982

17 - 20 juni Gotland: Som vanligt veckan före midsommar. Båten går kl. 12. Man skall vara i Nynäshamn minst en timme tidigare, varför avresan från Hedesunda nog får bli vid femtiden på morgonen (är Ni vaken då?). Vi bor på Tofta Strandpensionat. Pris kan lämnas efter nyår. Anmäl Er i tid!

7 - 8 augusti: Bussresa för Er som inte vill åka båt. Ev. över Gruvberget - Svärdsjö - Enviken - Bingsjö till en fäbodvall ovanför Orsa.